UNIVERSITY
OF DEBRECEN

FACULTY OF
HEALTH
NYÍREGYHÁZA

ACTA
MEDSOC
VOLUME 8.
2017

NetWorking

Integráció a munka világába a személyes kapcsolathálózaton keresztül, holland- és Hollandiában letelepedett fiatal munkavállalók esetében

Szabó Dóra

Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar

Absztrakt. A személyes kapcsolathálózatunk, kihat a dolgokhoz való általános hozzáállásunkra- attitűdünkre, viselkedésünkre, valamint a szociális a státusunkra. Természetesen a folyamat visszafelé is működik: A személyiségünk által hozzánk hasonló barátokat-ismerősöket szerzünk, a barátainkon, kapcsolatainkon keresztül pedig nem csak materiális - és immateriális javak, hanem értékes további kapcsolatok válnak elérhetővé. Egy szerteágazó kapcsolati háló által előnyös társadalmi pozícióba kerülhetünk.

Granovetter (1974) óta tudjuk, hogy az erős kötéseink mellett, milyen nagy jelentőséggel bírnak a gyenge kötéseink is, akár egy munkahely-szerzés esetében is. De mi történik akkor, ha magunk mögött hagyva a családjunkat, barátainkat, és a teljes addig felépített kapcsolathálózatunkat, és egy új országban próbálunk szerencsét? Lehetséges egyáltalán megfelelő munkát találni ezek nélkül az erős-és gyenge kötések nélkül? Hogyan zajlik a munkatalálás folyamata?

A kutatásomban két fókuszcsoportha koncentrálna keresem a választ a fenti kérdésekre: megvizsgáltam a személyes kapcsolathálózat szerepét a munkatalálás folyamatában holland, illetve Hollandiában letelepedett külföldi fiatalok esetében.

A lekérdezéshez nagy segítséget nyújtott a LUBBERS és MOLINA szerzőpáros (2007;2010) által már korábban használt PSN-map elkészítésére és interjúra épülő komplex módszer, aminek segítségével egy teljesebb képet kaphatunk a megkérdezettek kapcsolati hálójáról.

Kulcsszavak: Hollandia, személyes kapcsolathálózat, kapcsolathálózat- térkép, interjú, munkakeresés

Abstract. NetWorking- Integration to the world of work through the Personal Social Network in cases of Dutch and settled employees in the Netherlands.

The social network, especially our strong ties, have a large-scale influence on our attitude, behaviour, and social status, and the process is working other way around as well. Through our friends, next to getting material, and immaterial goods, valuable social connections are available, what can be very useful to have a good position in the society, with far-reaching social network. (BARABASI, 2011).

Since Granovetter (1974) we know, the importance of the weak ties, for instance in case of finding a job. But what is happening, if we move to a different country, and we leave all the friends, family, and our whole social network behind us? Is it possible to find a suitable job, without this strong and weak ties? What is the mechanism to integrate ourselves into the world of work?

In my research, I am focusing on the mechanism of finding a job in the Netherlands, in two different cases. I explore the role of social network in the process, of people they born in the Netherlands or they moved there from an other country.

The idea of analysing the social network of migrants, was born before my research, by Miranda Lubbers and José Luis Molina (LUBBERS-MOLINA, 2015). Their work gave me a huge amount of help by building up the structure of my analysis. I used the methods of their research, because with combining the network map with narrative interviews we can end up by a complex, comparative analysis, and the cross checking helps to quit the blind spots of each approach (HERZ, ANDREAS/PETERS, LUISA/TRUSCHAT, INGA, 2013). My research would like to be additional to this interesting topic.

Keywords: Netherlands, social network, network map, narrative interviews, finding a job

DOI: 10.19055/ams.2017.8/24/9

Bevezetés

A személyes kapcsolathálózatunk összetétele, kihat a dolgokhoz való általános hozzáállásunkra- attitűdünkre, viselkedésünkre, valamint a szociális státusunkra. Természetesen a folyamat visszafelé is működik: a személyiségünk által hoz-zánk hasonló barátokat, ismerősöket szerzünk, a kapcsolatainkon keresztül pedig nem csak materiális - és immateriális javak, hanem értékes további kapcsolatok válnak elérhetővé. Egy szerteágazó kapcsolati háló által, ugyanakkor előnyös

társadalmi pozícióba kerülhetünk. Aki eleve sok kapcsolattal rendelkezik, az egyszerűbben vonz be új kapcsolatokat: így, ahogy Barabási (2013) írja: a *gazdag gazdagabb lesz* mondás ez esetben is helytálló. A kapcsolathálózatunk folyamatosan velünk együtt változik.

Granovetter óta tudjuk, hogy az erős kötéseink mellett, nagy jelentőséggel bírnak a gyenge kötéseink is. Fontos szerepet játszhatnak akár egy munkahely megszerzésében is (GRANOVETTER, 1974). De mi történik akkor, ha úgy döntünk, hogy magunk mögött hagyva a családukat, barátainkat, valamint a teljes addig felépített kapcsolathálózatunkat, egy idegen országban próbálunk szerencsét? Lehetséges egyáltalán megfelelő munkát találni ezek nélkül az erős-és gyenge kötések nélkül? Hogyan zajlik a munkatalálás folyamata?

A kutatásomban két fókuszcsoportra koncentrálni keresem a választ a fenti kérdésekre: megvizsgáltam a *személyes kapcsolathálózat*¹ szerepét a munkatalálás folyamatában holland, illetve Hollandiában letelepedett külföldi fiatalok esetében.

Jelen tanulmányban miután röviden áttekintem a társas kapcsolatok szerepének jelentőségét a társadalmi integrációban, tisztázom a társadalmi tőke- kapcsolati tőke közötti különbségeket, valamint definiálom a kutatásom során használt erős-és gyenge kötések fogalmát, *elsősorban a kutatásban használt módszer részletesebb ismertetésére* fogok koncentrálni. A Lubbers és Molina (2007; 2010) által már korábban használt módszer (*PSN-térkép*² és interjú), komplexitásának köszönhetően, egy teljesebb képet kaphatunk a megkérdezettek kapcsolati hálójáról. Véleményem szerint a társas kapcsolatok vizsgálatával foglalkozó szakemberek számára érdekes lehet a fent említett módszer részletesebb megismerése, hiszen a kapott adatok által sokrétű információra tehetünk szert a résztvevők kapcsolathálózatáról, amit az interjú során kapott válaszok tovább bővítenek. Az érdeklődő, de a társadalom tudomány területén kevésbé jártas olvasóknak, szeretettel ajánlom a tanulmány lábjegyzetében található idegen szavak,- és kifejezések jegyzékét.

2016. tavaszán hat holland és hét Hollandiában élő, de nem holland résztvevő PSN- térképét sikerült elkészítenem, interjúval kiegészítve. A kapott eredmények részletesebb ismertetésére azonban egy következő tanulmány keretén belül fogok sort keríteni. Jelen tanulmányban a vizsgálati populáció és a módszertan részletesebb bemutatása után a kapott eredményeket csak röviden foglalom össze - mintegy helyzetjelentéssel szolgálva.

¹ Kapcsolati háló, kapcsolathálózat: a kapcsolati háló (network) nem más, mint a szereplők (egos; alters) és a közöttük lévő kapcsolatok, kötések (ties) összessége (Wasserman & Faust 1994; Huszti, 2015; Dávid-Huszti-Lukács, 2016)

² PSN: Personal Social Network. Személyes kapcsolathálózat. Lásd: Kapcsolati háló, kapcsolathálózat ¹

Elméleti áttekintés: A társas kapcsolatok szerepe

Társadalmi integráció

A kapcsolatok jelentőségét, sokrétű funkcióit, elengedhetetlen szerepét a társadalmi *integrációban*³ különböző tudományok neves képviselői számtalanszor bebizonyították.

Durkheim, a társadalmi integráció feltételeit a közös hiedelmekben, érzésekben, normákban – a kollektív tudatban és a társadalom tagjait összekötő szolidaritásban találta meg. Úgy vélte, hogy a kollektív tudat és a kollektív célok hozzátartoznak az *integráció*hoz, amelynek az *erőssége a kapcsolatok erősségével is mérhető* (DURKHEIM, 1982; NAGY, 2009, <http://1>).

Marx a hiányzó integráció következményének tekintette az elidegenedést, Durkheim és Merton pedig a norma-válság kudarcához kapcsolta az anómiát (DURKHEIM, 1982; MERTON, 2002; NAGY, 2009, <http://1>).

Max Weber nevéhez kapcsolódnak a *társadalmi cselekvés* és *társadalmi kapcsolatok* fogalmai, amelyek integráló funkcióval is rendelkeznek (WEBER, 1987). Talcott Parsons a *társadalmat* rendszerként értelmezi, amelynek egyik *funkciója az integráció*, amely a társadalom működőképességét, stabilitását is segíti (PARSONS, 1985). Habermas a szociális- és rendszerintegráció fogalmának ötvöztetésével és szétválasztásával (életvilág és rendszer) teremti meg az integráció fogalmának egy lehetséges értelmezési keretét, melyben a társadalmi integráción keresztül a társadalmi önzonosság valósulhat meg (HABERMAS, 1994; NAGY, 2009, <http://1>).

Társadalmi tőke – Kapcsolati tőke

Bourdieu 1983-as tőke- elméletében három- plusz-egy tőke- típust különböztetett meg egymástól: ezek a *gazdasági*, a *kulturális* és a *társadalmi* tőke, valamint az úgynevezett *szimbolikus* tőke, ami egyes tőkefajták egymásra történő átváltásának („rekonverziójának”) folyamatát jelenti (BOURDIEAU, 1987). A *társadalmi tőke* azokat az erőfeszítéseket foglalja magában, amelyeket az egyének a társadalmi kapcsolatháló kialakítása céljából fejtenek ki. A társadalmi tőke magánvagyon, amely révén az érintettek erősíthetik társadalmi státusukat, sőt hatalomra tehetnek szert (ORBÁN-SZÁNTÓ, 2007, <http://2>).

A *társadalmi tőke* tehát olyan erőforrás, ami egy adott csoporthoz való tartozáson alapul. A jelentősége akkor mutatkozik meg, amikor nagyjából azonos gazdasági,- és kulturális tőkével rendelkező egyének, lényegesen eltérő eredmé-

³ Integráció: Beilleszkedés; *Integrálódás* beilleszkedés, egyes részek egyesülése egy egészé; összegeződés. (*kislexikon.hu*)

nyeket érnek el, azáltal, hogy mennyire képesek mobilizálni a saját érdekükben egy tőke-erős csoport kapcsolati tőkéjét. Tehát a kapcsolatok révén olyan gazdasági tőkét mozgathat meg az egyén, amelyet egyébként nem birtokolna (BOURDIEAU, 1998; DÁVID, HUSZTI, LUKÁCS, 2016).

Coleman értelmezése szerint a társadalmi tőke személyek között létrejövő társadalmi intézmény, ami csökkenti az egyén céljai eléréséhez szükséges társadalmi költségeket. Coleman a társadalmi tőkét a kapcsolathálózat milyenségével jellemzi (COLEMAN, 1988; DÁVID, HUSZTI, LUKÁCS, 2016).

Lin (2008) alapvető különbséget fogalmaz meg a *társadalmi tőke*, és a *kapcsolati tőke* fogalma között. Értelmezése szerint a társadalmi tőke a kapcsolatokon keresztül elérhető, és mobilizálható erőforrásokat jelenti, míg a kapcsolati tőke a kapcsolati háló mennyiségi- és minőségi jellemzőit foglalja magába.

Erős- és gyenge kötések ⁴

A kapcsolatok értelmezésének egyik legelterjedtebb terminusa az *erős- és gyenge* kötések fogalma.

Granovetter 1. a kölcsönhatások időtartama, 2. a *kötések* ⁵ érzelmi intenzitása, intimitása és 3. a kölcsönösen nyújtott szolgáltatások jellege alapján különbözteti meg a gyenge- és az erős kötések egymástól (GRANOVETTER, 1982).

Az erős kötéseknek tekintett kapcsolatok a kapcsolati erőforrás-áramlás során megszerzett és birtokolt státus megőrzésében, míg a gyenge kötések a státusok megszerzésében játszanak szerepet (ANGELUSZ, TARDOS, 1991; GRANOVETTER, 1991; LIN, 1991).

Lin (2008) a társas kapcsolatok intenzitása és kölcsönössége szerint a társadalmi kötődés három típusát különbözteti meg, amelyet a következő táblázat segítségével teszünk átláthatóvá (DÁVID, HUSZTI, LUKÁCS, 2016):

⁴ Kapcsolat/ Kötés erőssége: a kötés erőssége (tie strength) azt mutatja meg, mennyire áll egy adott személyhez közel a másik. Az együtt töltött idő mennyisége, az érzelmi intenzitás, az intimitás, vagy másképpen bizalom, valamint a kölcsönös segítségnyújtás egyaránt meghatározzák (GRANOVETTER, 1973, DÁVID, HUSZTI, LUKÁCS, 2016).

⁵ Kötés: A kapcsolathálózatban előforduló kapcsolatok. (Huszt, 2015)

„binding” (az egyénhez legközelebb álló kapcsolatok)	„bonding” (szintén viszonylag zárt, homogén csoport)	„bridging” (az egyéntől a legtávolabb)
1. homogenitas (nem, kor, iskolai végzettség, stb.)	1. homogenitas (bizonyos tekintetben)	1. heterogenitas
2. intimitás	2. közösen birtokolják az erőforrásokat	2. különböző társadalmi csoportokon átívelő, híd-szerű kapcsolatok
3. bizalom, érzelmek, kölcsönös segítségnyújtás, rendszeres és intenzív kapcsolat	3. közösen birtokolják az információt	3. összekapcsolják az egyéneket a tőlük távolabb lévőkkel, akiket az erős kapcsolatok révén különben nem tudnának elérni
4. Granovetteri erős kötések	4. erős kötések + gyenge kötések	4. gyenge kötések
5. szűk családi kapcsolatok, a szülők, gyermekek, ház/élettársak, bizalmas barátok	5. kollégák, haverok sporttársak	5. laza ismeretségek

1. táblázat. Binding-Bonding-Bridging, Forrás: Dávid, Huszti, Lukács (2016).

Lin elmélete szerint a gyenge, - és erős kapcsolatokat elkülöníthetjük az általuk áramoltatott erőforrások milyensége szerint is (LIN, 2008; DÁVID, HUSZTI, LUKÁCS, 2016).

Az erős kapcsolatok biztosítják az intimitás, stabilitás, és bizalom érzését az egyén számára, segítik őt a megküzdésben, és támogatják a nehéz élethelyzetekben, emellett pedig biztosítják a fizikai- és pszichés jól-léthez szükséges javakat. A gyenge kapcsolatoknak elsődleges funkciója a társadalmi távolságok áthidalása, a közvetítés, illetve az információ-csere (KAWACHI, 2006).

Elméleti feltételezések és empirikus tapasztalatok alapján is számtalanszor bebizonyosodott, hogy a legközelebbi (családi, bizalmas baráti) kapcsolatainkra jellemző a homofília (KON, 1977; BLAU, SCHWARZ, 1984 in SZABÓ, 2015). A hasonlóság-elv következményeként az erős kapcsolataink kevésbé képesek széleskörű erőforrások áramoltatására, és nagyobb a *bezáródás* esélye. A gyenge kötésekre jellemző heterogenitás következtében azonban, - bár ezek a kapcsolatok nem nyújtanak érzelmi biztonságot - különböző erőforrások válnak általuk

elérhetővé, így segítve az egyen integrációját a többségi társadalomba (GRANOVETTER, 1973, 1974; ANGELUSZ, TARDOS, 1998; GYARMATI, 2009; DÁVID, HUSZTI, LUKÁCS, 2016).

Granovetter *Getting a Job* (1974) című munkájában részletesebben is foglalkozott a gyenge kapcsolatok szerepével a munkaerő piaci integrációban. Granovetter egyik fő állítása, hogy bizonyos területeken a gyenge kötések bizonyulnak hatásukat tekintve erősebbeknek, így például nagyobb mértékben hozzájárulnak az állások megszerzéséhez, a jövedelmek meghatározásához. A fent említett munkájában bebizonyította, hogy a gyenge- kötésű személyes kapcsolatok voltak az elsődleges csatornák, amelyeken keresztül az egyének információkat szereztek a munkalehetőségekről és álláshoz jutottak. Ezek a kapcsolatok kollegiális, munkával összefüggő kapcsolatok voltak, és viszonylag ritkán (erős- kötésű) baráti vagy családi kapcsolatok (GRANOVETTER, 1974).

Kutatási probléma felvázolása

A fent említett neves szerzők munkái alátámasztják, hogy a hosszú évek alatt kialakult kapcsolathálózatunk mennyire fontos szerepet játszik a társadalmi integrációban, valamint különböző materiális-, és immateriális javakhoz való hozzáférésben. Amíg az erős kapcsolataink fontossága magától értetődő lehet, talán nem is gondolunk bele a futó ismertségeink, kollegiális, szomszédi viszonyaink funkcióiba, egészen addig, amíg el nem veszítjük őket.

A migráció⁶ kérdése- különösen az elmúlt évben, - de napjainkban is folyamatosan napirenden van.

A 2015-os migrációs válság felkészületlenül érte Magyarországot (illetve egész Európát). A magyar társadalomban döntően két radikális – politikailag befolyásolt- ellenpólus jelent meg: az egyik oldal állítása szerint a migrációs hullám kulturálisan, és személyes biztonság tekintetében is veszélyezteti az országot (kontinenst), a másik oldal szerint pedig, tulajdonképpen egy nem létező, politikailag generált problémáról beszélünk (JUHÁSZ, MOLNÁR, 2016, <http://3>).

Bár a migrációs hullám radikálisan, és speciális módon érintette hazánkat (2015. szeptember 23-án 10. 046 illegális bevándorló lépte át a határt (JUHÁSZ, MOLNÁR, 2016, <http://3>), Magyarország megmaradt tranzit-ország szerepben, hiszen a menekültek szignifikáns hányada nem szándékozott tartósan letelepedni (JUHÁSZ, MOLNÁR, 2016, <http://3>; TÁRKI, 2016).

⁶ Migráció: lakóhely változtatás, költözés, vándorlás. (*idegen-szavak.hu*)

Hazánknak a migráció másik arcával kell szembenéznie, ez pedig az *emigráció*⁷ folyamata. Magyarországon jellemző tendencia, hogy a fiatal, magasan képzett generáció jelentős hányada elhagyja az országot, és külföldön próbál szerencsét. A statisztikák szerint az elsődleges célországok: Ausztria, az Egyesült Királyság, illetve Németország mellett a Hollandiába emigrálók 4%-os aránya is jelentős (SEEMIG A SEEMIG, 2014, <http://4>; TÁRKI, 2016; HÁRS, 2016). A fenti statisztika alátámasztja a meggyőződésemet, miszerint érdemes foglalkozni a Hollandiába emigrált bevándorlók kapcsolati hálójának feltérképezésével, hiszen hazánk jelentős arányú kivándorlója már 2014-ben Hollandiát választotta célországgként. Véleményem szerint a 4%-os arány a jövőben emelkedni fog, a BREXIT, (2016) hatására pedig az Egyesült Királyság kevésbé lesz vonzó célország.

Kutatási kérdések, hipotézisek

Amíg a bizalmas (erős) kapcsolataink kielégítik a szeretet-bizalom-intimitás iránti igényünket, emellett pedig immateriális, - és materiális javakat biztosítanak számunkra, a gyenge kötések segítenek áthidalni a társadalmi távolságokat, heterogén voltuknak köszönhetően olyan erőforrásokhoz segítenek bennünket, amiket egyébként nehezen, vagy egyáltalán nem érnénk el.

Granovetter (1973; 1974) bebizonyította a gyenge kapcsolatok (kollegiális, futó ismertségek) szerepét a munka-találás folyamatában.

Társadalom tudományi alaptézis, hogy a társadalmi integráció egyik legfontosabb pillére a munka, hiszen a társadalmi hasznosság alapvető elvárásként és normaként jelenik meg, országtól függetlenül.

Ambivalens tény, hogy bár a társadalom kevesebb mint egy százaléka vallja magát idegenbarátnak hazánkban (TÁRKI, 2015), a külföldre költözők- külföldön munkát vállalók száma évről-évre növekszik (SEEMIG A SEEMIG, 2014). Felmerül a kérdés, hogy - kissé kifordítva a statisztikákat-, hogyan sikerülhet integrálódnunk egy idegenekből álló társadalomba, ha kevesebb mint 1 %-unk idegen barát? És milyen a fogadatatus?

Előző kutatásomban (2015), a magyar és holland barátságok specifikumait vizsgáltam minőségi, és mennyiségi megközelítésben, és a 2005-ös ESS- statisztikákra hivatkozva, Svájc, Dánia, Izland, Svédország mellett Hollandiát a legelégedettebb országok között említettem, ahol megvan az alapvető anyagi biztonság, és a *társadalmi integráció*. Vajon a más országokból érkezettek is részesülnek ezekből a javakból? Milyen hátrányokkal indul az, aki hátra hagyja a teljes kapcsolat-hálózatát, erős- és gyenge kötéseit, és tiszta lappal kezd új életet egy idegen kultú-

⁷ Emigráció: Kivándorlás, külföldre költözés. (*idegen-szavak.hu*)

rában? Egyáltalán, miért kelünk útra? Hogyan alakul a kapcsolati halónk, és mennyire erősek az erős kapcsolataink, ha több ezer kilométer választ el bennünket egymástól? Lehetséges egyáltalán integrálódunk a munka világába, illetve a többségi társadalomba ezek nélkül az erős-, és gyenge kötések nélkül?

Kutatási módszer

Ahhoz, hogy közelebb kerüljek a kutatási kérdéseim megválaszolásához két módszert egyesítettem, amelyet már Lubbers és Molina (2010) is sikerrel alkalmazott hasonló témában. A *személyes kapcsolathálózat-térkép (Personal Social Network Map)*⁸ elkészítésével, és egy kvalitatív interjú kérdéseivel sikeresen kiküszöbölhetők a vakfoltok, és egy teljesebb képet kaphatunk a résztvevők networkjáról (LUBBERS, MOLINA, 2010).

Az általuk is alkalmazott módszertant, saját ötleteimmel kiegészítve, a kutatás A- részének első lépéseként, *névgenerátor- módszert*⁹ alkalmazva igyekeztem feltárni a résztvevők erős, - és gyenge kapcsolatait, amelynek kritériumait az olvasott szakirodalmakra (GRANOVETTER, 1973, 1974, 1983; LIN, 2008; DÁVID, HUSZTI, LUKÁCS, 2016) alapozva definiáltam. (A két fogalom : az erős,- és gyenge kötések elkülönítése kutatóként eltérő lehet. A saját definícióimat később részletesen is ismertetem.)

A továbbiakban a kutatásban résztvevők meghatározták a kapcsolat típusát (HOGAN, CARRASCO, WELLMAN, 2007), és egy általam alkotott *szituáció-generátor*¹⁰ segítségével a kapcsolat funkcióira (BARRERA, 1980) is fény derült. Kíváncsi voltam, hogy mennyire *valóságosak*, a megjelölt funkciók, így a következő lépésben a résztvevők megjelölték, hogy ténylegesen eleget tett-e a megadott funkciónak az elmúlt 3 hónapon belül a szóbanforgó kapcsolat.

⁸ Personal Social Network-Map (PSN-Map): Személyes kapcsolathálózat- térkép, *kapcsolathálózat* grafikus ábrázolása.

⁹ Névgenerátor: módszerek alapvetően a társas támogató rendszer mérésére irányulnak. A névgenerátor alapesetben azt kéri a válaszadótól, hogy készítsen egy listát azokról a kapcsolatairól, amelyek eleget tesznek bizonyos, előre megadott kritériumoknak, pl. erős kapcsolatok, barátok, stb. (Huszt, 2015)

¹⁰ Szituációgenerátor: Névgenerátor típusú kérdőívek , amelyek azokban a szituációkban gyűjtenek neveket, melyeket a kutató előre megfogalmaz (és melyek kutatási témánként változóak lehetnek). (Wellman, 1979, 2001a, 2001b; Fischer, 1982a, 1982b; Hogan, Carrasco and Wellman, 2007; Huszt, 2015)

Ezután elkészítettük a résztvevők PSN-mapjét, vagyis személyes kapcsolathálózat térképét (Brandes és mtsi 2010; Lubbers-Molina 2007, 2010), amelyet nagy érdeklődéssel, és lelkesedéssel fogadott minden résztvevő.

A lekérdezés B- részében került sor az interjúra, amelyet néhány általános (demográfiai, és munkaviszonnyal kapcsolatos) kérdéssel indítottunk. Ezután néhány specifikus kérdés mentén kerestem a választ, többek között a migráció okaival, motivációival kapcsolatban. Kíváncsi voltam, hogy miért Hollandiára esett a résztvevők választása. Fontosnak tartottam megtudni, hogy mit dolgoznak jelenleg, milyen viszonyban áll ez az *anyaországbeli*¹¹ munkájukkal, végzettségükkel, illetve a munkakeresés-találás folyamatára is kitértünk. Kíváncsi voltam, hogy a névgenerátor- során összegyűjtött alterek közül kinek volt szerepe a migrációs folyamatban, és kinek a munkaszerzés folyamatában. Szerepel –e a felsorolt személyek között olyan, akit a munkájuknak köszönhetően ismertek meg? (A teljes kérdéssor a mellékletben megtalálható.)

A kutatásom célja volt tehát, egyrésztől felderíteni a Hollandiában letelepedett fiatal külföldi munkavállalók, és a holland fiatal munkavállalók kapcsolathálózatát, hogy megvizsgáljam, a külföldi munkavállalóknak sikerült-e integrálódniuk a társadalomba azáltal, hogy megjelennek holland *alterek*¹² a személyes kapcsolatháló- térképen. A kapcsolatháló megmutatja a kapcsolat erősségét (közelségét), és ellenőrizhetővé teszi, a kölcsönösséget a holland kitöltők PSN-jén keresztül.

Amennyiben találunk holland altereket a külföldiek kapcsolathálójában, az interjú kérdések mentén ellenőrizhetővé válik, hogy volt-e ezeknek a kapcsolatoknak szerepe a munka keresés-találás folyamatában, illetve kapcsolódnak-e valahogyan a munkához.

A kapcsolat-térkép további értékes információkkal is szolgál az otthonmaradtakkal, Hollandiában élő azonos nemzetiségűekkel, illetve más (harmadik) nemzetiségűekkel fenntartott kapcsolatokat illetően.

Az alkalmazott módszer gyakorlati lépései

A kutatásban való részvételhez szükséges feltételeket a következő táblázat foglalja össze:

¹¹ Anyaország: Kivándorló népcsoportok eredeti hazája, ahonnan kivándoroltak. Pl. A Hollandiában élő magyaroknak: Magyarország.

¹² Alter: a vizsgált személyhez (ego) köthető mások. (Huszt, 2015)

	Résztvétel feltételei	
	Nem Holland	Holland
Nemzetiség	Hollandián kívül született, és nőtt fel, viszont jelenleg Hollandiában él, min. egy éve, max. tíz éve, és ez tervei szerint nem fog megváltozni az elkövetkező egy évben.	Hollandiában született, és nőtt fel.
Életkor	Maximum 35 éves.	
Munkaviszony	Rendelkezik holland munkaviszonnyal.	
Időkeret	Rendelkezik legalább 2,5 – 3 óra szabadidővel.	
Nyelvtudás	Angol nyelv: szóbeli, és írásbeli kommunikáció.	

2. táblázat. Résztvétel feltételei, saját szerk, 2017.

A lekérdezés elkezdéséhez szükséges tárgyi feltételek listája tételesen felsorolva megtalálható a mellékletben.

A lekérdezés két fő részből állt (A- és B rész). Az A- rész első lépéseként név, - illetve szituáció generátor segítségével a megkérdezettek különböző színű post-it-ekre összegyűjtötték a nagyon, és – valamelyest közeli kapcsolataikat, illetve meghatározták, hogy milyen típusú kapcsolatokról van szó, és mik ezeknek a kapcsolatoknak a fő funkciói.

Az erős és gyenge kapcsolatok értelmezésére nincs egyetlen általánosan elfogadott kritérium- rendszer. Elterjedt értelmezés, csak a családi kapcsolatokat erős kötésként definiálni, míg a baráti, és ismerősi kapcsolatokat gyenge kötésként (NAGY, 2009, <http://3>). A kutatás alanyai esetében nem tartottam ezt megfelelőnek, hiszen többségük elveszítette a család fizikai közelségét. Feltételeztem, hogy egy ilyen élethelyzetben esetleg a bizalmas barátok vehették át a család helyét-funkcióit. A saját definícióm megalkotásához több szerző értelmezését is felhasználtam: segítségemre voltak a definíció megalkotásánál elsősorban Granovetter (1988), Lin (1991), Barrera (1980), Burt (1984), valamint a Lubbers és Molina (2007, 2010) szerzőpáros vonatkozó munkái.

Az említett szerzők tanulmányai mellett, a 2015-ben megjelent kutatásom eredményeit is bevontam, amelyben a holland és magyar barátkozási szokásokat vizsgáltam. A megkérdezett magyar válaszadók a barátságaik legfontosabb kritériumának a *bizalmat* (98%), az *őszinteséget* (95%), a *jó beszélgetéseket* (95%), az egymással szembeni *toleranciát* (92%), *egymás segítségét* (92%), és a *kölcsönösséget* (85%) tartották. A megkérdezett hollandok körében szintén első helyen jelent meg a *bizalom* (84%) fontossága, ezt követte a közös *szórakozás* (82%), az *őszinteség* (81%), és a *tolerancia* (80%) (SZABÓ, 2015).

A kutatás során megadott kritériumok alapján, a legközelebbi kapcsolatainkban fontos a *bizalom*, az *érzelmi támogatás*, bármilyen problémával fordulhatunk ezekhez az emberekhez, *nem viselünk álarcot* előttük, *adunk a véleményükre*, és számítunk a *szeretetükre*, *elfogadásukra*, és szívesen töltjük velük a *szabadidőnket*. Bizonyos szintű *intim kapcsolatban* állunk velük. Nem csak ők támogatnak bennünket, hanem mi is mellettük állunk, ha szükség van rá, tehát megjelenik a kapcsolatban a *reciprocitas*.

Csakúgy, mint a *nagyon közeli*, a *valamelyest közeli kapcsolatok* (gyenge kötések) felsorolásánál is fontos volt, hogy *minden* megadott kritériumnak feleljen meg az illető. Ezek a kapcsolatok egymás *személyes* és *kölcsönös* ismeretén, egymás *elérhetőségén*, illetve legalább egy *közös tulajdonságon* alapszanak. A kapcsolat *több, mint egy egyszerű ismerősi viszony*, viszont *nem bizalmas*, és *nem túl közeli*.

A kapcsolatok tipizálásához Hogan- Carrasco-Wellman- besorolását (2007) használtam. (Melléklet) Fontos volt, hogy ezen a ponton meg bővíthették a megkérdezettek mindkét listát, ha további alterek jutottak az eszükbe.

A támogatás típusának méréséhez szituáció-generátort használtam, a támogatás típusait pedig Manuel Barrera- *Method of measuring social support* (1980) című munkája alapján határoztam meg. Ehhez a hat különböző típusú szociális támogatáshoz (1. Anyagi támogatás, 2. Fizikai segítség, 3. Intim interakció, 4. Tanács, 5. Visszaigazolás, 6. Társas kapcsolatok) generáltam hat hétköznapi szituációt.

A kutatás A- részének második lépése volt a PSN-map, vagyis a személyes kapcsolathálózat- térkép elkészítése. Ehhez nagy segítséget nyújtott a *Dávid-Husztli-Lukács szerzőhármass: Társas kapcsolatok jelentősége a társadalmi integrációban* c. munkájának különösen az *Egyén hagymahéj-szerű kapcsolati beágyazódásáról* szóló fejezete. Az *ego*¹³ köré hagymahéj- szerűen rendeződnek a különböző társas kapcsolatok, és minél közelebb állnak az egyénhez ezek a kapcsolatok, annál erősebbek. Az első hagymahéj tehát az *erős kötések*, amelyet a szerzők a családra, bizalmasra, bizalmas barátokra értenek. A második a *gyenge kötések*, amelyhez a barátokat, haverokat, jó ismerősöket sorolják. Ezután következnek a *Közösségi, Civil, Szomszédi kapcsolatok*, és végül a *Virtuális, Transzcendens kapcsolatok*, amelybe azok a kapcsolatok tartoznak, amelynek alapja a közös identitás, és hovatartozás pl. lokális közösség, etnikum (DÁVID, HUSZTI, LUKÁCS, 2016).

¹³ Ego: én; egyén (*idegen-szavak.hu*); vizsgált személy (HUSZTI, 2015; WASSERMAN & FAUST, 1994) lásd: *kapcsolati háló*

1. ábra. Hagymahéj-szerű kapcsolati beágyazódás.

Forrás: Dávid-Huszt-Lukács (2016).

Az általam is használt PSN-map elkészítéséhez Hogan-Carrasco és Wellman (2007) részletes instrukciókkal szolgál. A bevándorlók kapcsolathálózatának kutatásához Lubbers és Molina (2010) már korábban is alkalmazta a módszert.

A network-térkép tehát egy keresztbe vágott hagymához hasonlítható, amely közepén az ego helyezkedik el. Négy kört rajzoltam az ego köré, viszont nem határoztam meg pontosan, hogy melyik körnek mi a jelentése, mint ahogyan a fenti ábrán láthatjuk.

A lap közepén elhelyezkedő ábrát horizontálisan, és vertikálisan is keresztbe vágtam, ezáltal tehát négy negyedre osztottam. Az egyszerűség kedvéért a lenti ábra szemlélteti, hogy néz ki a kapcsolathálózat-térkép a gyakorlatban.

2. ábra. Kapcsolathálózat-térkép(PSN).

A papír jobb- bal - alsó- és felső oldalán található kategóriák definíciója a következő (BRANDES, 2008 in DÁVID, HUSZTI, LUKÁCS, 2016) volt:

Host: *Az új ország befogadó közege.* Tehát azok a kapcsolatok, akik hollandok, és Hollandiában élnek. (Hollandiában élő hollandok.)

Origin: *Kibocsátó közeg.* Azok a kapcsolatok, akik az anyaországban születtek, és jelenleg is ott élnek. (Otthoniak.)

Fellows: *Hasonló kulturális közeg.* Azok a kapcsolatok, akik az anyaországból származnak, és a befogadó országban élnek. (Sorstársak.)

Transnationals: *Mindenki más.* Azok a kapcsolatok, akik nem az anyaországból származnak, és nem is Hollandiából. Élhetnek Hollandiában, vagy bárhol más- hol. (Egyéb nemzetközi kapcsolatok.)

A lekérdezés B-részét egy két-részből álló interjú alkotta. A feltett kérdésekre kapott válaszok értékes információkkal egészítették ki a kapcsolatháló -térkép által kapott információkat. Mind az általános, mind a konkrét kérdések megtalálhatóak a mellékletben. (Melléklet)

Vizsgálati populáció, résztvevők

A résztvevők bevonása hólabda- módszerrel történt, amelyet a saját kapcsolathálózatomon keresztül indítottam. A részvétel kritériuma volt, hogy az ego 35 év-nél fiatalabb legyen, valamint rendelkezzen bejelentett holland lakcímmel, és munkaviszonnyal. Összesen 13 kapcsolathálózat-térképet, és interjút sikerült elkészítenem, a lekérdezés átlagosan 3-5 órát vett igénybe. A résztvevőket minden esetben olyan helyszínen fogadtam, ahol nyugodt, barátságos környezetet tudtam biztosítani, és nem volt sürgető időkorlát. A résztvevők mindegyike felső-fokú végzettséggel rendelkezik, vagy egyetemista. Az átlagéletkor 28 év volt, a legfiatalabb résztvevő 19, a legidősebb 35 éves. Hat holland, két olasz, egy lengyel, egy magyar, egy román, egy német, valamint egy holland-izraeli nemzeti-ségű alkotta a vizsgálati populációt. A fiatalok mindegyike magasan kvalifikált, ketten fogorvosok, hatan mesterdiplomával rendelkeznek, hárman alapidplomával, egyikük tanuló, és egy másikuk OKJ-s végzettséggel rendelkezik.

	Holland résztvevők	Külföldi résztvevők	Összes résztvevő
N=	6	7	N=13
Átlag életkor	28,5 év	28,1 év	28,3 év
Legfiatalabb résztvevő	24 éves	19 éves	19 éves
Legidősebb résztvevő	32 éves	35 éves	35 éves
Nemzetiség	Holland: 46% Egyéb: 54%	Olasz 2 fő 15% Lengyel 1 fő 7,70% Magyar 1 fő 7,70% Román 1 fő 7,70 % Holland-Izraeli 1 fő 7,70% Német 1 fő 7,70%	Holland 6 fő 46% Olasz 2 fő 15% Lengyel 1 fő 7,70% Magyar 1 fő 7,70% Román 1 fő 7,70% Holland-Izraeli 1 fő 7,70% Német 1 fő 7,70%
Férfi-Nő arány	67%-33%	43%-57%	54%-46%
Végzettség	DMD- 1 MSc/Ma-2 BSc/BA- 2 HAVO(OKJ) -1	DMD-1 MSc/MA- 4 BSc/BA-1 Student-1	DMD-2 MSc/MA- 6 BSc/BA-3 Student-1 HAVO(OKJ)-1

3. ábra. Vizsgálati populáció.

A kutatásom egyértelműen kvalitatív- jellegű. Tizenhárom személy nem túl sok, viszont a network elkészítése-analízise hosszadalmas, és nagy koncentrációt igényel mindkét oldalról. A kutatásom nem reprezentatív.

Eredmények rövid ismertetése

A kutatásom eddigi eredményei alátámasztották a hipotézisemet, miszerint a munka világába való belépéshez,- ami elengedhetetlen szereppel bír az integráció megvalósulásához- nélkülözhetetlenek a személyes kapcsolatok (GRANOVETTER, 1973, 1974, 1982). A tizenhárom résztvevőből tizen közvetlenül (ketten az erős -, és nyolcan a gyenge kötéseiken keresztül), hárman pedig közvetetten (közösségi oldal használatával) találtak munkát.

A migrációban legnagyobb motiváció a karrier, tanulás, jobb megélhetés lehetősége volt. Ezen kívül, hétből öt esetben a személyes kapcsolatrendszer is szerepet játszott a költözésben. A nem-holland megkérdezettek mindegyikének sikerült átlagosan hat héten belül munkahelyet találnia, a legrövidebb időszak egy hét, a leghosszabb időszak négy hónap volt. A külföldi munkavállalók esetében mindegyiküknek sikerült a saját végzettségének megfelelő munkahelyet

találni, vagy ahol a tanulás volt az elsődleges motiváció (két esetben) bekerülni a kívánt szakra.

A biztató adatok mellett azonban kirajzolódik, hogy a hét külföldi, és hat holland kapcsolathálózati térképen, négy külföldinél teljesen hiányoznak a HOST-kapcsolatok, egynél egy kapcsolatot találunk, a holland megkérdezettek esetében pedig három helyen teljesen hiányoznak, két helyen pedig egy-egy alter jelenik meg a TRANSNATIONALS kapcsolatoknál.

A tizenhárom megkérdezettből csupán ketten voltak, akiknél mind a négy kategóriában találtunk altereket. Itt jellemző, hogy amíg, a holland válaszadóknál minden kapcsolat-típus egy kategóriába tömörül (ORIGIN), addig ezeknél a megkérdezetteknél a különböző kapcsolat típusok szétszlanak a négy kategóriában.

Szintén jellemző tendencia, hogy a holland megkérdezettek, átlagosan több altert említettek, mint a külföldi megkérdezettek.

A kapott eredmények elemzésekor kirajzolódott, hogy bár kiemelkedően fontos, hogy munkaviszonnal rendelkezünk, és ennek segítségével újra épüljön, bővüljön a kapcsolati hálónk, ahhoz, hogy ezek a munkahelyi kapcsolatok megjelenjenek az egyén PSN-térképén is (tehát említésre méltóan fontosak legyenek), szükséges, hogy beszéljük a vendég-ország anyanyelvét, attól függetlenül, hogy gond nélkül el lehet boldogulni angol-nyelvtudással is.

A külföldiek esetében, amennyiben megjelent HOST-országbeni kapcsolat, azok szinte minden esetben munkával kapcsolatban álló (munka-általi, vagy munkához juttató) kapcsolatok voltak.

Következtetések

A magyarországi emigrációs folyamatok eredményeként évről-évre emelkedik a hazánkat elhagyó képzett fiatalok száma. A kutatásomban megkérdezett - nem csak magyar, hanem olasz, német, lengyel, román - fiatalok elsődleges motivációja a karrier építés, jobb megélhetés, magasabb bérek, akár a hazai problémák előli menekülést is reprezentálhatnák.

Minden külföldre költözőnek szembe kell néznie a ténnyel, hogy az addig felépített családi-baráti-ismerősi- iskolai- munkahelyi, és egyéb kapcsolatait hátrahagyva kell egy új kapcsolatrendszert kiépítenie, amin keresztül különböző egyéb kapcsolatokhoz, és javakhoz - pl. gazdasági, kulturális (Bourdieu, 1983) - férhet hozzá.

A munkahely-találásban szintén szerepet játszanak a kapcsolatok (GRANOVETTER, 1973, 1974, 1982) csakúgy, mint a munkahely a további kapcsolatok kiépítésében.

Egyértelműen kirajzolódik a külföldi résztvevők kapcsolat hálózatában, hogy bár több mint egy éve Hollandiában élnek, a kapcsolataik többsége továbbra is az ORIGIN kategóriában található. Bár az otthonmaradt kapcsolatok továbbra is kielégíthetnek bizonyos szociális funkciókat (pl. anyagi támogatás, tanács, visszaigazolás), bizonyos típusú támogatásokra nem képesek, egyszerűen a fizikai távolság következtében (fizikai segítség, intim interakció, társas kapcsolatok).

Mivel valóságos társas kapcsolatokra minden embernek alapvetően szüksége van (HABERMAS, 1994; DURKHEIM, 1982; MERTON, 2002) ennek köszönhetően jelennek meg új kapcsolatok elsősorban a TRANSNATIONALS, másodszorban a FELLOWS kategóriában. Ezen kapcsolatok működését nem gátolják nyelvi akadályok, hiszen angolul, vagy anyanyelven folyhat a beszélgetés.

Az esetek többségében azonban hiányoznak a HOST kapcsolatok, ami negatív hatással van a többségi társadalomba történő integrációra.

Összefoglalás, további kutatói kérdések

Jelen tanulmányban a társas kapcsolatok fontosságának elméleti áttekintése után, részletesebben, gyakorlati megközelítésből mutattam be a kutatásom során használt módszert.

Felszínesen érintettem a kapott adatok tükrében elsősorban a migráció okait, a beilleszkedés- integráció problémáit, a munkatalálás folyamatát, illetve a kapcsolatok, és a munka viszonyát. Az elkészült PSN- térképek által lehetőségem volt megvizsgálni, hogy milyen arányban találunk altereket a négy kategóriában, melyik kategóriákban fordulnak jellemzően elő kapcsolatok, és hol hiányoznak. A holland és külföldi kapcsolati térképek, egymás tükörképei voltak, abban az értelemben, hogy kölcsönösen hiányoztak a holland (mint HOST) és nem-holland (mint TRANSNATIONALS) kapcsolatok.

Sokrétű további elemzési alternatívákat kínálnak a kapott adatok, amelyekből értékes információkat tudhatunk meg pl. az egok kapcsolathálózatának méretéről, összetételéről. Az elkészült kapcsolathálózati térképek részletes- grafikus elemzése, valamint egymással és más hasonló témával foglalkozó kutatások eredményeivel történő összehasonlítása további érdekes adatokkal szolgál.

Terveim között szerepel, esetleg egy év elteltével esetleg újra elkészíteni a PSN-térképeket, és összehasonlítani, hogy miben változott ezidő alatt a kapcsolati háló. Érdemes lenne részletesebben elemezni a különböző kapcsolatok funkcióit.

Bízom benne, hogy a jövőben lehetőségem lesz további résztvevők bevonásával bővíteni a vizsgálati populációt.

Véleményem szerint szükséges, és érdemes kiemelt figyelmet fordítani a személyes kapcsolatok megismerésének, illetve a bennük rejlő lehetőségeknek, hiszen a kapcsolati háló, illetve a munkaerőpiaci integráció koherenciája rengeteg lehetőséget kínál, nem csak országon belüli, de nemzetközi szinten is.

Irodalomjegyzék

1. Angelusz, R., Tardos R. (1998): A kapcsolathálózati erőforrások átrendeződésének tendenciái a kilencvenes években. In: Kolosi, T. et al. (szerk.) Társadalmi riport 1998. Budapest: TÁRKI. 237–256.
2. Barabási, A.L. (2013): Behálózva.- A hálózatok új tudománya. Budapest: Helikon Kiadó.
3. Barrera, M. (1980): A method for the assesment of social support net-works in community survey research. *Connections* 3 (3), 8-13
4. Blau, P.M., Schwarz, J.E. (1984): Crosscutting Social Circles: Testing the makorstuctural theory of intergroups relations. New York :Academic Press.
5. Bourdieu, P. (1983) Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In: Angelusz, R. (szerk.) (1999) A társadalmi rétegződés komponensei. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó. 156-177.
6. Bourdieu, P. (1998 ; 1983). Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. Megj.: Lengyel – Szántó 1998.
7. Brandes, U., Lerner, J., Lubbers, M. J., McCarty, C., Molina, J. L. & Nagel, U. (2010): Recognizing modes of acculturation in personal networks of migrants. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 4, 4–13.
8. Coleman, J. S. (1988): Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95–120.
9. Dávid, B., Huszti, É., Lukács, Á. (2016) : Társas kapcsolatok jelentősége a társadalmi integrációban. Nyíregyháza: Acta Medicinae et Sociologica.
10. Durkheim, E. (1982): Az öngyilkosság. Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó.
11. Granovetter, M. S. (1973): The Strenght of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78(6): 1360–1380.
12. Granovetter, M. S. (1974): Getting a Job. Study of Contacts and Careers. Cambridge: Harvard University Press.

13. Granovetter, M. S. (1982): A gyenge kötések ereje. A hálózattelmélet felülvizsgálata. In: Angelusz, R. & Tardos, R. (szerk.) (1991) Társadalmak rejtett hálózata. Budapest: Magyar Közvéleménykutató Intézet. 371–400.
14. Gyarmati, Á. (2009) Hogyan verjünk hidat az időkhez? Az ötven év fölöttiek kommunikációs és kapcsolathálózatának néhány jellemzője. *Információs Társadalom*, 9(4), 55–69.
15. Habermas, J. (1994): Válogatott tanulmányok. Budapest: Atlantisz.
16. Hárs, Á. (2016) : Elvándorlás, bevándorlás és a magyar munkaerőpiac. Jelenségek, hatások, lehetőségek, Budapest: TÁRKI.
17. Hogan, B., Carrasco, J.A., Wellman, B. (2007): Visualizing Personal Networks: Working with Participant-aided Sociograms
18. Huszti, É. (2015): Megismer-hetem: a személyes kapcsolathálózat feltárásának új formája : kapcsolati napló. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
19. Kon, I. (1977): A barátság. Budapest: Kossuth Könyvkiadó.
20. Lin, N. (2008): A network theory of social capital. In: Castiglione, D., van Deth, J. W. & Wolleb, G. (szerk.) *The Handbook of Social Capital*. Oxford: Oxford University Press. 50–69.
21. Lubbers, M. J., Molina, J. L. & McCarty, C. (2007): Personal Networks and Ethnic Identifications: The Case of Migrants in Spain. *International Sociology*, 22(6), 721–741.
22. Merton, R. K. (2002): Társadalomelmélet és társadalmi struktúra. Budapest: Osiris Kiadó.
23. M. J. Lubbers, J. I. Molina, J. Lerner, U. Brandes, J. Ávila, C. McCarty (2010): Longitudinal analysis of personal networks. The case of Argentinean migrants in Spain in *Social Networks*, 32 (1), 91-104.
24. Parsons, T. (1985): A társadalmi rendszerről. *Szociológiai Füzetek* 45.
25. Szabó, D. (2016): Barátság-Magyar és holland egyetemista fiatalok barátkozási szokásainak vizsgálata: mennyiségi és minőségi szempontból. In *Diaktudomány: Verzár Frigyes Szakkollégium hallgatóinak tudományos munkái 2015-16*. 117-146.
26. Weber, M. (1987): Gazdaság és társadalom 1. Szociológiai kategóriatan. Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó.

Internetes hivatkozások:

http://

1. http://www.rkk.hu/rkk/publications/phd/nagyt_ertekezes.pdf
(Nagy Terézia: Kötődések és kudarcok. A kapcsolatok és kapcsolati kudarcok szerepe az integrációban egy menekültek körében végzett terepmunka)

- eredményei, Budapesti Corvinus Egyetem Szociológiai és Társadalompolitikai Intézet, 2009. Utoljára látogatva: 2017. Jan. 25.)
2. <http://www.socialnetwork.hu/cikkek/OrbanSzanto2007.htm> (Orbán Annamária és Szántó Zoltán (2005): Társadalmi tőke. In: *Erdélyi Társadalom* 2005/2. 55-70.o. Utoljára látogatva: 2017. Jan. 26.)
 3. <http://www.tarki.hu/hu/publications/SR/2016/13juhasz.pdf> (Juhász Attila – Molnár Csaba(2016): Magyarország sajátos helyzete az európai menekültválságban. In: TARKI. Utoljára látogatva: 2017. Jan. 26.)
 4. https://www.ksh.hu/docs/szolgaltatasok/sajtoszoba/seemig_sajto_reszletes.pdf
 5. (SEEMIG A SEEMIG – Managing Migration in South East Europe transznacionális együttműködési projekt „Helyzetkép a magyarországi elvándorlásról” című sajtótájékoztatójának sajtóanyaga Központi Statisztikai Hivatal, 2014. Október. Utoljára látogatva: 2017. Jan.20.)

Adatbázisok:

1. ESS, 2005
2. TÁRKI, 2015
3. TÁRKI, 2016
4. SEEMIG A SEEMIG, 2014

Szabó Dóra

2015-ben végzett szociális munka alapszakon, jelenleg pedig a Debreceni Egyetem Egészségügyi Karának SOWOSEC mesterszakos hallgatója. Debrecenben született, és nőtt fel, 2014-ben Amszterdamba költözött, és jelenleg is ott él.